

ASSESSMENT OF THE SPREAD OF DISEASES CAUSED BY MEDICAL AND SOCIAL PROBLEMS

Makhniuk V.M., Bayeva O.V., Khalota I.B., Shpak I.I., Makhniuk V.V., Pavlenko N.P., Mogilynyi S.M.

ДО ПИТАННЯ ОЦІНКИ ПОШИРЕННЯ ЗАХВОРЮВАНЬ, СПРИЧИНЕНИХ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНИМИ ПРОБЛЕМАМИ

В

умовах сучасного світу глобалізації, пандемій, мобільності, інтенсифікації, воєнних дій важливим завданням у сфері охорони здоров'я країн світу є доступність та якість надання медичних послуг з метою профілактики захворювань та запобігання поширенню хвороб, які залежать від багатьох чинників. За даними ВООЗ, головним фактором, що впливає на якість здоров'я людини, є спосіб життя (50%), вплив стану довкілля (20%), спадковість (20%), рівень розвитку системи охорони здоров'я (10%) [1].

Зі способом життя і економічним станом пов'язані різні прояви суспільного здоров'я. На теренах України можна проілюструвати це за даними соціально пов'язаних, але етіологічно різних показників соматичного і психічного здоров'я суспільства: станом захворюваності на туберкульоз, поширенням

тютюнопаління та інтенсивністю і характером психосоматичних розладів.

У зв'язку з поширеністю зазначених факторів постає питання про необхідність оцінки їхньої небезпеки для суспільства та для визначення кроків щодо подолання.

Метою дослідження був аналіз епідемічної ситуації на прикладі найбільш поширених медико-соціальних хвороб суспільства в Україні з урахуванням особливостей воєнного стану.

Матер

країні захворювань на туберкульоз (ТБ), включно з його рецидивами, становила понад 20000 випадків. Порівняно з 2023 роком цей показник збільшився в 1,5 рази (<https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/tuberkuloz/statistika-z-tb>). Водночас померли через цю хворобу 2886 осіб. Україна досі залишається «лідером» за негативними показниками захворюваності на ТБ в Європейському співтоваристві, що підвищує її соціальну небезпеку. ВООЗ відносить Україну до групи з 18 країн, де боротьбу з ТБ виділено як пріоритет. Згідно зі звітом Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) «Про епідеміологічний нагляд та моніторинг за туберкульозом в Європі» (2023) Україна входить до ТОП-5 країн з найвищим рівнем захворюваності на ТБ та посідає друге місце в Європейському регіоні за показником смертності – 8,7 смертей на 100 тис. населення. Перше місце посідає Туркменістан – 9,9 випадків смертей на 100 тис. населення [3, 4].

Згідно з доповіддю Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) про глобальну боротьбу з ТБ у

2021 році пандемія COVID-19, з різних причин, ускладнила боротьбу з цим захворюванням у світі. 2021 року ТБ було виявлено у 10,6 мільйонів людей, що на 4,5% більше, ніж попереднього року. Водночас за період від 2019 по 2021 рік виявлення нових випадків зменшилося у середньому на 2%. Проте за останні роки кількість людей, інфікованих ТБ, зросла в усьому світі вперше за майже 20 років. Причиною такого зростання є нехтування хворобою, оскільки вона вражає здебільшого бідне населення [5].

В Україні, незважаючи на певні зусилля у боротьбі з ТБ, епідеміологічна ситуація залишається складною, особливо у разі поєднання її зі СНІДом. До того ж показники охоплення дорослого населення профілактичними флюорографічними оглядами та дітей віком 0-14 років туберкулінодіагностикою продовжують неухильно знижуватися, тому реальні показники захворюваності, ймовірно, є значно вищими. Усе це потребує невідкладних заходів з удосконалення існуючої системи виявлення

разитися самим та ризику інфікувати своїх рідних, що призвело до підвищення психоемоційного навантаження (стрес, тривожні ознаки, депресивні стани) [10, 11].

Для поліпшення якості умов праці медичних працівників та збереження професійного здоров'я у країні останнім часом впроваджено нові Державні будівельні норми України: ДБН В.2.2-10:2022 «Заклади охорони здоров'я» (Основні положення) з допомоги медичним працівникам, зокрема унормовано додаткове медичне приміщення площею 18 м² для одного психолога, який призначається на кожні 75 працівників, залучених до надання медичної допомоги на робочій зміні.

За даними МОЗ, через повномасштабне вторгнення російської федерації кожна п'ята людина в Україні може мати тяжкі психічні травми, а кожна десята – відчувати депресію, тривогу, психосоматичні розлади середнього та тяжкого ступеня, які можуть розвиватися та тривати від 7 до 10 років.

Близько 15 млн. українців, з них понад 7,7 мільйонів внутрішньо переміщених осіб, потребують психологічної консультації, 3-4 млн. українців потребують медикаментозного лікування психіатричного профілю [2].

За аналогією з європейським досвідом профілактична складова охорони психічного здоров'я населення України має бути запровадженою вже на першому рівні медичної допомоги (на рівні амбулаторій), для цього необхідно передбачити створення відповідних умов. Для реалізації психологічної та

психотерапевтичної складової профілактики ментального здоров'я населення на сьогодні розроблено та реалізовано відповідні нормативні положення, які є частиною Державних санітарних норм і правил «Санітарно-протиепідемічні вимоги до новозбудованих, реставрованих і реконструйованих закладів охорони здоров'я», затверджених наказом МОЗ України від 21.02.2023 № 354 та ДБН В.2.2-10:2022 «Заклади охорони здоров'я. Основні положення», і повністю кореспондуються з Концепцією розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на

лами та обмеження продажу ТВЕНів і пристроїв для їх куріння. Водночас агресивна реклама корпорацій щодо меншої шкоди для здоров'я від електронних систем нагрівання тютюну створює хибну думку щодо їхньої переваги перед звичайним тютюнопалінням, чим ще більше загрожують здоров'ю людей. Створюється враження, що виріб нагадує харчовий або косметичний продукт та має покращену здатність біологічного розкладання або інші екологічні переваги. Проте ці судження є хибними і не відповідають дійсності [13, 14].

За даними ВООЗ (Восьма доповідь ВООЗ про глобальну епідемію тютюнопаління), такі продукти викликають сильну залежність і шкодять здоров'ю, як і звичайне тютюнопаління. До прикладу, в аерозолі ТВЕН міститься до 50 канцерогенів, тобто майже стільки небезпечних сполук, як і у звичайному сигаретному димі. Серед цих сполук 22 мають рівень токсичності у два рази вищий, ніж в їхніх відповідниках у звичайних сигаретах, а 7 з них більш ніж у 10 разів токсичніші за сигаретні. Вкрай негативним явищем є те, що ТВЕНи часто вживають неповнолітні та молоді люди. Вживання тютюнових виробів – один з основних факторів ризику виникнення онкологічних захворювань, захворювань порожнини рота, стравоходу та неінфекційних захворювань (серцево-судинних, цукрового діабету, раку, хронічних обструктивних захворювань легень і розладів психічного здоров'я), що є причиною майже 84 % усіх смертей в Україні. Щороку 85 тисяч українців помирають від хвороб, спричинених курінням [13, 14].

Щоб запобігти поширенню тютюнопаління, Україна ратифікувала Рамкову конвенцію ВООЗ щодо боротьби з тютюном. Це – перший міжнародний договір, який покладає на сторони юридичні зобов'язання щодо виконання. Конвенція створена під егідою ВООЗ у відповідь на глобальну епідемію вживання тютюну. Її ратифікували 181 країна, що охоплює майже 90 % населення світу. Мета цієї Конвенції та її протоколів полягає у захисті нинішнього та прийдешніх поколінь від руйнівних наслідків для здоров'я людей, а також від соціальних, екологічних та економічних наслідків споживання тютюну і впливу тютюнового диму.

ASSESSMENT OF THE SPREAD
OF DISEASES CAUSED BY MEDICAL
AND SOCIAL PROBLEMS

¹Makhniuk V.M., ²Bayeva O.V.,

³Khalota I.B., ²Shpak I.I.,

⁴Makhniuk V.V., ¹Pavlenko N.P.,

¹Mogylnyi S.M.

¹State Institution «Marzeev Institute
of Public Health of the National Academy
of Medical Sciences of Ukraine»,
Kyiv, Ukraine

²Kyiv Medical University, Kyiv, Ukraine

³Swiss Institute of Tropical Medicine
and Public Health (SWISS TPH) as part
of the project «Building a sustainable
public health system», Kyiv, Ukraine

⁴State Tax University, Irpin (Kyiv region),
Ukraine

The purpose of the study was to analyze
the epidemic situation with the spread of
diseases caused by medical and social
problems under martial law in Ukraine.

Materials and methods: Methods used:
search, bibliosemantic historical, analytical,
descriptive.

Results: In the context of martial law in
Ukraine, medical and social problems have
become more acute. In order to ensure

the conditions for preserving the mental
health of the population and the mental
health of healthcare professionals, the fol-
lowing was substantiated: creation of con-
ditions at the level of outpatient clinics for
the provision of psychological and psy-
chotherapeutic assistance to the popula-
tion; psychological support for all working
healthcare professionals during their work
shift (one psychologist for every 75 em-
ployees of the work shift), which is imple-
mented in the regulatory framework of
sanitary and urban planning legislation:
Sanitary and Epidemiological Norms and
Regulations № 354-2023 and DBN B.2.2-
10:2022 and meets the requirements of
the Concept for the Development of Men-
tal Health Care in Ukraine until 2030 and
the European Social Charter.

Conclusion: Against the backdrop of the
ongoing hostilities in Ukraine, medical and
social problems are exacerbated and the
overall health of society is deteriorating,
which requires preventive action.

Keywords: epidemic situation,
diseases caused by medical and social
problems, tuberculosis, mental
disorders, tobacco use, martial law.

рювання досі є складною. Продовжується зростання захворюваності на ТБ у поєднанні зі СНІДом. Показники охоплення дорослого населення профілактичними флюорографічними оглядами та дітей віком 0-14 років туберкулінодіагностикою продовжують неухильно знижуватися, тому реальні показники захворюваності є значно вищими. Усе це потребує розробки невідкладних заходів з удосконалення існуючої системи виявлення, діагностики, лікування, профілактики туберкульозу на основі міжнародних стандартів.

3. Імплементация європейського законодавства (вимоги Директиви № 2014/40/ЄС) у національне законодавство галузі охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну (Закон України № 4358 від 16.12.2021 «Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну») сприятиме захисту українців, особливо дітей та молоді, від шкідливого впливу тютюнових виробів та дозволить зменшити кількість курців в Україні, що відповідає «Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року», затвердженими Указом президента України № 22/2019 від 30.09.2019.

Внески авторів:

Махнюк В.М. – концептуалізація, написання першого варіанту статті;

Баєва О.В. – концептуалізація, інтелектуальне керівництво

Хальота І.Б. – аналіз даних та інтерпретація результатів

Шпак І.І. – збір інформації;

Махнюк В.В. – формулювання висновків, надання критичних вказівок;

Павленко Н.П. – перегляд і редагування статті;

Могильний С.М. – робота з даними, формальний аналіз.

Фінансування: виконання роботи здійснювалося без додаткового фінансування.

Конфлікт інтерес

Impact of environmental hygiene interventions on healthcare-associated infections and patient colonization: a systematic review. *Antimicrobial Resistance & Infection Control*. 2022 Feb 19;11(1). <https://doi.org/10.1186/s13756-022-01075-1>

12. Polka NS, Makhniuk VM, Chorna VV, Serebrennikova OA, Makhniuk VV. Aktualnist rozrobky zakonoprojektu «Pro psykholohichnu, psykhoterapevtychnu dopomohu naselenniu Ukrayiny» dlia stvorennia umov profilaktyky psykichnykh rozladiv u voiennyi ta povoiennyi period [Relevance of the development of the law «On psychological and psychotherapeutic assistance for the population of Ukraine» to create conditions for the prevention of mental disorders in the population during the war and post-war period]. *Hihi-iena naselenykh mist [Hygiene of Populated Places]*. 2023; (73):156-65. <https://doi.org/10.32402/hygiene2023.73.156>. Ukrainian

13. WHO global report on trends in prevalence of tobacco use 2000–2030. Geneva: World Health Organization; 2024. 144 p.

14. Ohurtsova L, Zablotska O. Tiutiunopalinnia yak medyko-sotsialna problema [Tobacco smoking as a medical and social problem]. In: Aktualni pytannia pidhotovky ta naukovoї diialnosti mahistriv haluzi znan «Okhrona zdorovia» [Current issues of scientific and educational activities of the faculty on the field of health care]. Uzhhorod-Zhytomyr, Ukraine; 2021: 102-4. Ukrainian

Дата надходження
статті – 21.12.2024.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

**Методичні документи, інформаційні листи,
монографії, підручники та посібники,
підготовані та видані фахівцями
ДУ «Інститут громадського здоров'я
імені О.М. Марзєєва НАМН України»
самостійно або з залученням провідних
фахівців інших закладів України
у 2020-2024 роках**

INFORMATION MESSAGE

ДУ «Інститут громадського здоров'я імені О.М. Марзєєва НАМН України» – установа, де майже століття тому було